

UDK 929Tavčar I.:930.85(497.4)

Ivan Smiljanić

Kranj

ivansmil.si@gmail.com

IVAN TAVČAR V KRANJU

Politik in književnik Ivan Tavčar je med letoma 1877 in 1880 živel v Kranju. To obdobje njegovega življenja je bilo že tematizirano v številnih biografijah, vendar fragmentarno, s prikazom izbranih področij in zapostavljanjem preostalih. Pričujoči prispevek predstavlja poskus v celoto povezati dostopne podatke o Tavčarjevem bivanju v Kranju, ki so razpršeni po časopisju, arhivskih virih, strokovnih razpravah in drugem gradivu. Analiza nekoliko presenetljivo razkriva, da je Tavčarjevo javno delovanje v Kranju dokumentirano le površno, medtem ko so njegove ljubezenske zveze v gradivu podrobno zabeležene.

Ključne besede: Ivan Tavčar, Kranj, Janez Mencinger, 19. stoletje

Between 1877 and 1880, politician and writer Ivan Tavčar lived in Kranj. Many biographers have already written about this period of his life; however, these accounts have been fragmentary, since they presented only selected parts and neglected others. This article attempts to present all the available data on Tavčar's stay in Kranj, which are dispersed among newspapers, archives, dissertations, and other material. The analysis shows that Tavčar's public activities in Kranj are documented surprisingly poorly. On the other hand, sources are quite detailed as regards his love affairs.

Keywords: Ivan Tavčar, Kranj, Janez Mencinger, 19th century

1 Uvod

Življenje in literarni opus Ivana Tavčarja, ene izmed osrednjih osebnosti slovenske politike in kulture druge polovice 19. ter pričetka 20. stoletja, so v veliki meri že pregledali, ocenili in analizirali literarni zgodovinarji, kot so Marja Boršnik, Branko Berčič in Franček Bohanec. V strokovni literaturi lahko najdemo tudi preglede njegovih prvih let ob vstopu v areno kranjske politike in kulturne kroge, ki vključujejo čas njegovega bivanja v Kranju. Tega obdobja še zdaleč ne moremo imeti za najpomembnejše ali najbolj plodovito obdobje Tavčarjevega življenja, ne v kulturnem ne v političnem smislu. Samozavestni, bojeviti in samoljubni Tavčar je imel Kranj za eno od stopnic na poti k vrhu slovenske politike. Četudi se je z meščani v glavnem dobro razumel, ni nikoli načrtoval, da v Kranju ostane za stalno, k temu ga ni prepričala niti relativna bližina rodnih Poljan. Njegove aktivnosti v Kranju so bili začetni poskusi, s katerimi je postavljali temelje za nadaljnjo pot. Ravno zato teh let ne gre zanemarjati, saj je Tavčar takrat oblikoval svoje liberalne, narodnozavedne in umetniške poglede, ki jih je ohranjal skozi nadaljnjo kariero. Kot je dejal sam: »Nikdar bi se ne hotel tako izpremeniti, da bi v starosti preklinjal, kar sem blagoslavljal v mladosti.« (Nepodpisano 1912a: 1)

Do sedaj objavljeni zapisi so Tavčarjevo bivanje v Kranju obravnavali s poudarkom na enem ali dveh aspektih in niso obravnavali celote, v pričujočem prispevku pa me je vodila želja po čim natančnejšem prikazu vseh Tavčarjevih aktivnosti, ki jih lahko najdemo v časopisju, arhivskih virih, strokovnih delih in drugod, ali drugače – do kakšne mere lahko rekonstruiramo določeno obdobje v življenju javne osebnosti 19. stoletja. Posebno pozornost je treba nameniti le poredko izrabljeni seminarski nalogi slavistke Marije Žagar,¹ ki je leta 1951 o spominih na Tavčarja izprašala zadnje žive meščanke ter meščane Kranja iz 1870. let. S tem je opravila delo, ki za večino slovenskih osebnosti 19. stoletja ni bilo opravljeno (pravočasno), ter ohranila mnoge podatke, ki bi bili drugače izgubljeni.

Kranj je bil v času Tavčarjevega prihoda v lokalnem okolju pomemben kot sedež občine in drugih ustanov, na deželnem nivoju pa je imel obstransko vlogo perifernega mesteca. Po podatkih iz leta 1884 je imel 260 hiš in 2313 prebivalcev, od katerih je slaba desetina svoj občevalni jezik označila za nemškega (Nepodpisano 1884: 52). Sedemdeseta leta so v Kranju zaznamovale mednacionalne razprtije med Slovenci in Nemci, ki so se razvnele ob vsakih volitvah. Položaj Slovencev je dodatno otežil pritisk Auerspergove vlade. Zlasti od leta 1875 so za zmago Nemcev postala dovoljena vsa sredstva, vključno z nasiljem. Posebej akutno je bilo vprašanje kranjske nižje gimnazije, ki je bila 1874 ponemčena in nato skoraj ukinjena. Pri različnih projektih se je angažiral pisatelj in odvetnik dr. Janez Mencinger, ki je podpiral ustanovitev sirotišnice, združene z ubožnico, in hranilnice, a brez uspeha, saj je bilo nadaljnje pobiranje visokih obresti v interesu premožnih meščanov. Gospodarstvo je nazadovalo: v desetih letih je prebivalstvo upadlo za pol odstotka, ker industrije skoraj ni bilo, leta 1878 pa je del mesta upepelil še požar. Obiskovalce so v mesto pritegovali zlasti sejmi. Center družabnega življenja je predstavljala Narodna čitalnica. V 1870. letih je bilo njeno delovanje zaradi političnih razmer precej omejeno na korist nemške kazine. Mencinger je bil med letoma 1872 in 1882 (razen 1876) predsednik čitalnice, zato je imel zasluge za njen ponovni vzpon ob koncu desetletja (Žontar 1939: 324–30).

2 Prihod v Kranj

Ivan Tavčar je študij prava na Dunaju končal poleti 1875 in 1. septembra istega leta kot koncipient začel delati pri nemškem liberalcu dr. Robertu Schreyu von Redlwethu v Ljubljani (Boršnik 1973: 197). Tavčar je po dveh letih prestopil k Janezu Mencingerju, ki je imel pisarno v Kranju. Razlog za to selitev ni povsem razjasnjen (Dolgan 2014: 202). V starejši literaturi se pogosto pojavlja trditev, da sta se Tavčar in Schrey zaradi političnih in nacionalnih razlik sprla, kar je vodilo v Tavčarjev odhod v pisarno zaveznega Slovenca. Marja Boršnik je prva opozorila, da dokazov o sporu ni, prav tako pa bi lahko Tavčar že takoj odšel k Mencingerju (Boršnik 1973: 253), saj je ta v Kranju deloval že od konca leta 1871 (Nepodpisano 1871: 3). Sama je razlog za selitev iskala

¹ Marija Žagar (1921–1998), slavistka in dolgoletna profesorica slovenščine na Gimnaziji Kranj. Po njenem dopisovanju z zdaj 104-letnim pisateljem Borisom Pahorjem je 2010 pri Slovenski matici izšla knjiga *Sončna ura: Pisemska korespondenca Borisa Pahorja in Marije Žagar*, ki jo je uredila in ji opombe napisala Urška Perenič.

v Tavčarjevi želji po miru, v katerem bi lahko pisal (Boršnik 1960: 271). V Kranju je Tavčar prispel 16. januarja 1877, prijavil pa se je 18. januarja (Boršnik 1973: 253).

3 Službovanje in socialno življenje

Tavčar se je naselil v hišo približno 50 let stare samske gospodinje in posestnice Gabrijele Scaria, tudi Škarja (Žagar 1951: 13), nečakinje tedaj že pokojnega ljubljanskega veletrgovca Fidelisa Terpinca. Ta sorodstvena vez je bila za Tavčarja pomembna, saj je bila njegova prva ljubezen Terpinčeva hči Emilija Garz. Ker je leta 1866 Tavčar, tedaj še dijak nižje gimnazije v Ljubljani, vasoval pod njenim oknom, so ga izključili iz šole in šolanje je moral nadaljevati na novomeški gimnaziji (Boršnik 1973: 74–75). Hiša Gabrijele Scaria je stala na naslovu Mesto 114, danes Glavni trg 18. Na delo je Tavčar hodil v Mencingerjevo pisarno v stavbi Mesto 145, ki je stala na današnjem Maistrovem trgu (Žagar 1951: 1), njen lastnik pa je bil šišenski trgovec z žitom Janez Knez (Žontar 1939: 405).

Ob pridobivanju izkušenj v pisarni se je Tavčar intenzivno učil za zadnji, tretji rigoroz iz občega prava (Grdina 2015: 22). Iz pravnih rigoroznih protokolov, ki jih hrani arhiv dunajske univerze, je razvidno, da je tretji rigoroz iz občega prava opravil 30. novembra 1877 (Smolej 2015: 56). Za doktorja prava je bil promoviran 6. decembra 1877, kar je oznanil tudi *Slovenski narod* (Nepodpisano 1877: 3).

Odnos med koncipientom Tavčarjem in šefom Mencingerjem je bil po navedbah literarnih zgodovinarjev harmoničen (Boršnik 1960: 275). Ivan Lapajne (1922: 1) je zapisal, da je Tavčar »visoko čislal svojega šefa, kakor je slednji zelo cenil Tavčarja, s katerim sta bila ostala velika prijatelja do [Mencingerjeve] smrti.« Tavčar je kot ljubljanski župan prisostvoval tudi Mencingerjevemu pogrebu 14. aprila 1912 (Nepodpisano 1912b: 158–59). Ko so Mencingerju 9. julija 1922 na rojstni hiši odkrili spominsko ploščo, Tavčarja, »enega najboljših Mencingerjevih prijateljev in tovarišev v poklicu in literaturi«, zaradi bolezni ni bilo. »Dr. Mencinger in dr. Tavčar sta delovala včasih složno, dva blesteča talenta, dva iskrea duha ki sta kakor dvoje zvezd vodila za seboj celo vrsto mož. Dr. Tavčarja smo se zato spominjali tudi pri tej priliki s posebno ljubeznijo.« (Nepodpisano 1922: 1)

Marija Žagar je na osnovi svoje raziskave trdila, da je Tavčar rad stanoval v Kranju, saj ga je obiskoval tudi po odhodu in vzdrževal stike z meščani. Podjetni in praktični Kranjčani niso bili posebej zainteresirani za književnost, zato niso brali Tavčarjevih leposlovnih del ali ga cenili kot književnika, vendar si je Tavčar kljub temu pridobil njihovo spoštovanje, tudi od starejših meščanov. »Večino je osvojil Tavčarjev nastop, nadarjenost, ponos, družabna okretnost.« (Žagar 1951: 1) Izobraženci so cenili njegove napredne nazore, zamerili mu niso niti ponosne drže. Šaljiva zbadljivost meščanov do Tavčarja, ki naj bi jo povzročil »kanec zavisti zaradi njegove mladosti in čedne zunanosti«, se odraža v njegovem komentarju, ko so videli Tavčarja na cesti: »Ta lepi Tavčar sam sebe pelje na sprehod.« (Žagar 1951: 1)

V višjih meščanskih krogih se je Tavčar po spominih dr. S. Sajeveca »počutil izborno, kakor riba v vodi«, kar je kazalo na željo po vzponu iz kmečkega stanu (Žagar 1951: 2). Veljal je za družabnega človeka in številne družine so ga »zaradi živahnosti, domiselnosti in šegavosti« rade vabile v goste (Žagar 1951: 2). Njegovi dovtipi so bili večkrat ironični ali grobi, vendar mu tega v glavnem niso zamerili, ker je imel pri zbijanju šal občutek za mero. Seveda so bile tudi izjeme: neki A. Šlamberger je imel Tavčarja za nadutega (Žagar 1951: 2), Tavčar pa se je bil zaradi preprirov pripravljen tudi pretepati po krčmah (Bohanec 1985: 73). Nuša Majdič je Žagarjevi omenila prigodo zdravnika Franca Zupanca, ki je Tavčarja prosil, naj mu posodi frak za zabavo v čitalnici. Tavčar, ki je imel dva plašča, mu je ustregel, na zabavi pa je Zupancu nenadoma rekel: »Ti, Francl, pazi, posodil sem ti ta lepši frak!« (Žagar 1951: 2)

Tavčar je bil udeležen tudi pri delovanju Narodne čitalnice v Kranju. Med drugim je bil njen tajnik (Fugina 1933: 24), vodil pa je tudi plesanje četvorke in drugih plesov v čitalnici (Žagar 1951: 1, 9). Po Marji Boršnik (1973: 544) je za *Slovenski narod* napisal vsaj en prispevek o čitalniških prireditvah (v resnici jih je verjetno sestavil precej več); šlo je za poročilo z besede Valentina Vodnika. Po navedbi Maksa Pirnata (1913a: 54) se je Tavčar že leta 1863 podpisal v (zdaj izgubljeno) knjigo častnih gostov čitalnice, vendar je podatek o letnici dogodka vprašljiv, ker je Tavčar takrat imel šele dvanajst let. V obdobju Tavčarjevega bivanja v Kranju so čitalnico obiskali ugledni kulturniki, kot so Ignacij Boršnik, Josip Jurčič, Matija Murko in Simon Gregorčič (Pirnat 1913a: 52–53), vendar ni znano, ali oz. kako je goste sprejel Tavčar (Žagar 1951: 10).

Tavčarjevo bivanje v Kranju je bilo začasno prekinjeno leta 1878, ko je bil vpoklican v avstrijske enote, namenjene okupaciji Bosne in Hercegovine. Postal je rezervni poročnik, vendar »po vsej verjetnosti ni prestopil državne meje, temveč je do demobilizacije ostal v zalednih enotah.« (Grdina 2015: 23)

Josip Žontar (1939: 335) je na podlagi ustnega pričevanja Kranjčanke Franje Ullrich zapisal, da je Tavčar »najbrž l. 1880« v Kranju ustanovil »literarno-zabavni klub«, v katerem je bilo poleg njega še dvanajst članov, v glavnem kranjskih trgovcev, uradnikov in učiteljev. Pozimi 1881/1882 je tudi Mencinger formiral svojo desetčlansko »akademijo«, sam pa je bil njen »rector magnificus« (Pirnat 1913b: 246). Na sestankih so imeli predavanja, pisali pesmi in risali (Klubov avgur 1882: 447). »Akademija« je prenehala delovati z Mencingerjevim odhodom iz Kranja (Žontar 1939: 335). Po Mariji Žagar (1951: 9) je bil Mencingerjev krog precej bolj kulturno usmerjen kot Tavčarjev klub, ki je v svojem imenu poudarjal predvsem zabavnost.

Zaradi pomanjkanja pričevanj in arhivskih virov, ki bi podrobneje osvetlili delovanje obeh društev, se je pojavila alternativna interpretacija, po kateri je obstajala samo ena skupina. Žontar (1939: 469) je sicer poudaril, da je treba literarno-zabavni klub ločevati od Mencingerjeve »akademije«, toda Marja Boršnik je menila, da sta bila Tavčar in Mencinger prijatelja in somišljenika, ki ne bi ustanovila ločenih klubov. Oba kluba po njenem »v glavnem obsegata isto članstvo«, zato »je pač očitno, da se na spomin gdč. Ullrichove [...] ne moremo zanesti« (Boršnik 1960: 275). Sama je menila, da je

šlo za en klub, »ki sta mu bila sprva duša Mencinger in Tavčar, po tega odhodu pa ga je po svoje preuredil Mencinger sam.« (Boršnik 1960: 275) Njeno stališče je sprejel Gregor Kocijan (1985: 105), ki je navedel, da je Mencinger »pesnil za kranjski literarni in zabavni klub«.

4 Ljubezenska razmerja

Iz prejšnjega poglavja je razvidno, da so podatki o Tavčarjevem javnem delovanju za časa bivanja v Kranju zaradi pomanjkljivih in fragmentarnih virov precej skromni in nenatančni, zato pa so njegove ljubezenske zveze z »jato mladih, premožnih in deloma tudi aristokratskih gospodičen« (Kmecl 2005: 182) izdatno dokumentirane. Večina intervjuvank Marije Žagar, ki je v seminarski nalogi skušala najti ravnotežje med spodobnostjo in pikantnostjo pričevanj, se je v zvezi s Tavčarjem še najbolje spominjala njegovih ljubezenskih prigod. Na Tavčarja so meščanke gledale kot na »dobro partijo« in zanj je vladalo »ostro tekmovanje«, česar se je zavedal tudi sam, četudi menda ni znal romantično dvoriti in se je dekletom približeval s takimi besedami, »da so kar bežala.« (Žagar 1951: 3) Žagarjevi so priče govorile, da je bil Tavčar »nabrit«, niso pa »za nobeno ceno« izdale, zakaj so to trdile (Žagar 1951: 3). »Baje so se kranjski visokošolci še leta pozneje tolkli po kolenih od smeha, če so se spominjali teh dogodivščin.« (Žagar 1951: 3) Žagarjeva je po pregledu pričevanj trdila, da je Tavčarja razen nekaterih karakternih potez pri dekletih zanimal predvsem – denar (Žagar 1951: 3).

Menda najresnejša Tavčarjeva zveza je bila tista s Hermino Pfäffinger, hčerko dujnajskega konzula v Trstu in sestro slikarke Rose Pfäffinger. Hermino so v Kranju imeli za živahno, a prijazno in lepo vzgojeno dekle, zato je imela mnogo snubcev. Ko se je spoznala s Tavčarjem, ji je bilo med 16 in 18 let. Pogosto jo je obiskoval v Podbrezjah, kjer je živela z družino, ter z družinskimi člani vzpostavil prijateljske odnose, ki so trajali tudi po njegovi selitvi iz Kranja. Zveza sicer ni obstala, Pfäffingerjeva se je zaradi denarja poročila z baronom Harrasom von Harrasowskym in se preselila v bližino St. Pöltna. Pozneje je ohromela ter bila po prvi svetovni vojni razlastninjena. Obubožana je umrla pri svojem vrtnarju (Žagar 1951: 4).

Marijo Prevc je lahko Tavčar spoznal že kmalu ob prihodu, saj je njena družina imela v lasti hišo, v kateri je bila nastanjena čitalnica. »Vsak dan ji je prinašal šopek vijolic, ki jih je sam nabral in jih izročil z izvirnimi verzi. Imel ji je navado reči „ta lepa Jahačeva Mici“.« (Žagar 1951: 4) Četudi sta se dogovarjala za sklenitev zakonske zveze, je vmes posegel dekletov oče, saj je za hčerko želel moža iz istega stanu. Na koncu se je poročila s kranjskim trgovcem Petrom Mayrjem. Tavčar menda ni bil posebej prizadet, v odziv na poroko pa je »napisal v Jahačevi gostilni na polo vso kopo njenih častilcev s svojim imenom vred, čez vse pa z velikimi črkami Peter.« (Žagar 1951: 4)

Za »najbolj človeško« so priče ocenjevale razmerje z Marijo Gogala iz ene najpremožnejših mestnih družin (Žagar 1951: 5). »Baje je bila takrat še silno otročja. Pisatelj jo je prvič ogovoril, ko jo je videl na Jelenovem klancu frnikolati. Postal je in dejal: „Za tako veliko gospodično to ni več!“.« (Žagar 1951: 5) Tavčar jo je obiskoval ponoči in

se po lipi, ki je rasla pred izvoljenkino hišo, pogosto splazil k njej skozi okno. Lipo so kasneje posekali, za kar so meščani krivdo v šali naprtili prav Tavčarju. Njuno razmerje se je končalo abruptno, četudi so podrobnosti iz pričevanja nejasne. »Nekoč [...] je menda Tavčar nepričakovano vstopil v dekletovo spalnico. Tam je nekaj videl in od takrat je bilo konec.« (Žagar 1951: 5–6) Gogalova je iz maščevanja javno obelodanila enega od Tavčarjevih ljubezenskih pisem, ki se je »v veliko Tavčarjevo nejevoljo« razširilo med meščani (Žagar 1951: 6).

Poleg Jerice Florian, ki je »trdila, da je bila Tavčarjev resen ideal« (Žagar 1951: 4), in Marije Winkler, ki jo je Tavčarju hitro odrekel oče, deželni predsednik Andrej Winkler (Kmecl 2005: 182), je ohranjeno pričevanje o še enem razmerju, ki ga je zabeležil Ivan Prijatelj (1932: 504–06). Gre za Mary Notte, nezakonsko hčer slikarja Antona Karingerja, ki je kot 16- ali 17-letnica leta 1878 prišla na počitnice v Kranj. »Tavčar je spoznal Mary na Sv. Joštu, nekoč tako priljubljeni izletni točki Kranjčanov. Župan Ciril Pirc se še spominja govoric o tem, kako je dr. Tavčar vodil Mary področ na Šmarjetno goro. Javno mnenje jima seveda v tedanjem konservativnem Kranju ni bilo naklonjeno.« (Prijatelj 1932: 504–05) Kljub temu je razmerje menda »ostalo pri nedolžnem, lahkem flirtu« (Prijatelj 1932: 505), Tavčarja pa kot plebejca ni sprejemala niti izvoljenkina zadolžena mati, baronica Schmidburg-Codelli, ki je ob novici o razmerju »ponorela in hčerko pri priči „odprodala“ bogatemu nečaku na Reko« (Kmecl 2005: 182). Baroničina identiteta je bila kasneje postavljena pod vprašaj, saj je Igor Grdina (2015: 24) opozoril, da je razmerje med Karingerjem in edino znano baronico s tem priimkom močno vprašljivo, ker je med njima obstajala velika starostna razlika. Viri iz leta 1951 se tega razmerja niso spominjali, zato je Žagarjeva sklepala, da je bilo razmerje tako kratkotrajno in površno, da ga »ljubosumne kranjske tekmice« niso opazile (Žagar 1951: 6).

5 Politično delovanje

Tavčar v kranjskem obdobju še ni imel pomembne vloge v politiki (Žagar 1951: 6), kar pa ne pomeni, da v tem obdobju ni bil politično aktiven. Četudi ga je Mencinger svaril pred »kvarljivo politiko« (Tavčar 1959: 214), je Tavčar začel »aktivno posegati v slovensko politično življenje« (Nepodpisano 1921: 1), Mencingerjeva pisarna pa je postala »žarišče političnega boja« (Boršnik 1973: 312). Že v času Tavčarjevega bivanja v Kranju lahko najdemo zametke njegovih liberalnih in narodnjaških političnih stališč, značilnih za nadaljnje politično delovanje, denimo njegovo neobiskovanje nedeljske maše (Žagar 1951: 9). Nastopati je pričel kot ljudski govornik; zaradi »virtuoznega leporečništva« mu je Mencinger nadel šaljivi vzdevek Gofljanin. Tavčar zaradi mladosti, nesamostojne službe in majhnega premoženja še ni zasedal pomembnejših funkcij, vendar je bivanje v Kranju izkoristil za pridobivanje zaveznikov, ki so mu pomagali pri političnem vzponu (Grdina 2015: 23).

Tavčar je v Kranju »dodobra spoznal politične boje v manjših mestnih in trških središčih« (Grdina 2015: 23), denimo julija 1877 ob deželnozborskih volitvah. Kljub nemškemu sabotiranju je v Kranju zmagal slovenski narodni kandidat Karel Šavnik in ne zastopnik nemških liberalcev Franc Dolenc (Žontar 1939: 325). Tavčar je bil ob

Šavnikovi zmagi, eni redkih slovenskih zmag na Kranjskem, ves iz sebe od veselja. »Tavčar je nestrpno pričakoval volilni izid, in ko je med prvimi izvedel za zmago narodnjakov, je pritekkel k Šavnikovi ženi, vrgel čepico v zrak in zaklical: „Gospa, zmagali smo.“« (Žagar 1951: 7) Tavčarjevo agitatorstvo na teh volitvah dokazuje serija ironičnih nepodpisanih predvolilnih člankov v *Slovenskem narodu*, ki so domnevno njegovo delo (Boršnik 1960: 286). V njih je pisal, da je Dolenc »še čisto novinec,« ki »ne pozna [...] zakonov, katerim je podvrženo delovanje parlamentaričnih kandidatov.« (x. –. 1877a: 3) Raztrgal je Dolencev »nekakov politični manifest« (x. –. 1877b: 3) in na koncu slikovito opisal volilni dan ter Dolencev neuspeh: »Pomirili so se valovi, vihar je potihnil in na vršini prej tako razburjenega jezera plava mrtva kandidatura gospoda Dolenca. De mortuis nil nisi bene!« (x. –. 1877c: 2)

Vpliv Auerspergove vlade je takrat začel popuščati, vendar so slovenski predstavniki zaradi pomanjkanja politične volje na občinskih volitvah leta 1879 vseeno sklenili kompromis z nemškutarji, zaradi česar je v občinski svet prišel tudi Dolenc. Temu je Tavčar kot pripadnik radikalne smeri narodnjakov ostro nasprotoval (Žontar 1939: 325). Na glasovanju za odbornike je Tavčar prejel le dva glasova (od teh je bil en njegov), zato ni bil izvoljen (Žagar 1951: 8). V zapisnikih sej kranjskega občinskega odbora iz tega obdobja se njegovo ime skoraj ne pojavlja, enkrat samkrat je na seji nadomeščal odsotnega Mencingerja (SI-ZAL-KRA-2, Občina Kranj, šk. 58, a. e. 930).

Posebne protiklerikalnosti pri Tavčarju v tem času še ni najti. V Kranju se takrat niso delili na konservativce in liberalce, temveč je bil precej bolj opazen že omenjeni antagonizem med Slovenci in Nemci (Žagar 1951: 8). Izpod Tavčarjevega peresa naj bi prišel celo do Cerkve v glavnem strpen podlistek (Boršnik 1959: 401), ki je bil odziv na pisanje nemškega časnika *Ausland*, po katerem so Slovenci glede vere hinavski, saj v cerkev hodijo le iz navade. Te očitke je Tavčar zavrnil in dodal, da je »slovensko ljudstvo z malimi izjemami navajeno o nedeljah in praznikih se udeležiti službe božje tako, kakor vsakdanjega kruha« in da je to bolj izraz mlačnosti kot hinavščine (–r. 1880: 1–2).

Tavčar se je v času bivanja v Kranju vključeval tudi v ostre časopisne polemike. Ena od njih je bila povezana z afero, ki je izbruhnila zaradi profesorja kranjske gimnazije Karla Glaserja. Ker je v gostilni praznoval srbske zmage v srbsko-turški vojni, ga je sodelavec Alwin von Wouwermans naznanil gimnazijskemu ravnatelju, ta pa je Glaserja ovadil oblastem. Februarja 1877 je bil Glaser kazensko premeščen v Šlezijo (Žontar 1939: 327). *Slovenski narod* je proti premestitvi ostro protestiral (Nepodpisano 1877a: 1), *Laibacher Tagblatt* pa je privoščljivo poročal o žalovanju kranjskih narodnjakov (Nepodpisano 1877b: 3). V odziv je *Slovenski narod* objavil dopis avtorja, podpisanega s Kruljevi hudič, ki po Marji Boršnik (1960: 281) »nosi vse lastnosti Tavčarjevega pisanja.« Pisec je ugotavljal, da se je nemškutarstvo »pričelo gibati, ter sejati nemir z umazano denunciacijo v prej tihe in prijetne naše kroge.« Poimensko je navedel in napadel tri vodje kranjskih nemškutarjev (Kruljevi hudič 1877: 2). *Laibacher Tagblatt* je odgovoril, da se ne bo boril na tako prostaški način, čeprav o mladoslovincih ve marsikaj škandaloznega, ter okrcal Tavčarjevo surovost (Nepodpisano 1877c: 4).

V nepodpisanem članku, ki ga je Tavčarjevemu slogu pripisala Marja Boršnik (1960: 181), je Tavčar komentarje zavrnil: »Človek le enkrat vrže kamen v lužo, in ako žabe potem še dalje regljajo v njej, pusti jih v miru.« (Nepodpisano 1877d: 3) Odgovorne za Glaserjevo prestavitev je napadel kot »hudobne in pa gorjansko butaste nature«, saj napadajo človeka, »ki jim škodovati ne more, pred tistim pa, kateri šviga z bičem nad njimi, ližejo prah – nesramne kreature!« (Nepodpisano 1877d: 3) *Laibacher Tagblatt* je razložil, da želijo odstraniti le vročekrvne učitelje, ne pa ukiniti cele kranjske gimnazije (Nepodpisano 1877e: 2–3). Tavčarja so kasneje napadli tudi osebno: očitali so mu neizkušenos, nezrelost in častihlepnost. Cinično so ga imenovali »Gospod Tavčar« (z veliko začetnico in v slovenščini), da bi poudarili razkorak med njegovo mladostjo in vzvišenostjo (Nepodpisano 1877f: 3).

Besni Tavčar je odgovoril, »da bi boljši odgovor na take surovosti bila – klofuta.« Na osnovi govoric, da je nepodpisani avtor žaljivega članka prav Wouwermans, ga je Tavčar poiskal v gostilni in mu rekel, da bi ga oklofutil, če bi vedel, da je on napisal članek. Profesor je, kot jezno, a humorno piše Tavčar, »to mojo odkritosrčno izjavo sprejel na svoje znanje in iz njegovega rudečega lica, njegovih besedij in iz njegovega vedenja sem lahko sklepal, da ima plemeniti gospod profesor z mano eno in isto prepričanje, da je namreč »Tagblattov« kranjski korešpondent vsega klofutanja vreden.« (Tavčar 1877a: 4) *Laibacher Tagblatt* je v odzivu trdil, da je Tavčar spopad že izgubil, zdaj pa ga prikriva s surovim in prostaškim izražanjem (Nepodpisano 1877g: 3), Tavčar pa je polemiko zaključil z ugotovitvijo, da se mu pisec prejšnjega članka ni oglasil, kar je tako nizkotno, da ga to »prav čisto nič – žaliti ne more.« (Tavčar 1877b: 4)

Še ena polemika, ki je poleg političnega imela tudi kulturni značaj, je potekala leta 1880. Tavčar je kot član Slovenske matice na njeni seji 14. aprila 1880 »ostro pa zaslužno« (Nepodpisano 1880a: 3) napadel staroslovensko vodenje književnega odbora. *Slovenec* je poročal, da je Tavčar »jako ostro« napadal različno kvaliteto ter neredno izhajanje del v izdaji Matice. Še posebej je kritiziral delo Jovana Vesela Koseskega, kar je zbudilo glasno neodobravanje. Predsednik Matice dr. Janez Bleiweis je očitke zavrnil in branil Koseskega (Nepodpisano 1880b: 4), vendar je na naslednji seji iz prizadetosti resno razmišljal o odstopu z mesta predsednika. *Slovenski narod* je ponatisnil Tavčarjev govor, katerega osrednja misel je bila, »da „Matica“ od svojega pričetka do sedaj nij storila nikacega napredka. Pač pa je videti, da korakamo vedno bolj nazaj.« (Nepodpisano 1880c: 1) Da bi dokazal, da Koseskega ne odlikuje narodna zavest, je omenil, da je pesnik ob 80. rojstnem dnevu imel nagovor v nemščini, ker naj ne bi razumel slovenščine (Nepodpisano 1880c: 1). Kasneje je dunajsko društvo Slovenija Tavčarju za nastop izreklo priznanje (Nepodpisano 1880d: 3), Bleiweisove *Novice* pa so pikro poročale: »Dr. Tavčar se je naloge svoje dobro na pamet naučil in sicer tako na hvalo „Mladim“, da je „Slov. Narod“ celi njegov govor od besede do besede na čelo zborovih obravnav postavil, ne omenivši niti obširnega začetnega govora predsednikovega niti poročila tajnikovega, se ve da oboje to bilo bi mu – preveč na poti bilo.« (Nepodpisano 1880e: 130)

Slovenec se je na Tavčarjev nastop odzval s komentarjem pisca, podpisanega z dr. A. J., po katerem je Tavčarjeva »veliko prehuda obtožba Matičinega odbora« krivična, saj ima Matica na razpolago le omejena sredstva. »Naj g. dr. Tavčar oskrbi pisatelje, papir, tisk in drugo, vse zastonj, potem se bo število knjig pomnožilo.« (Dr. A. J. 1880a: 3) Glede izdajanja pesmi Koseskega se je avtor sicer strinjal, »da je res jezik njegov slab, poln vsakorsnih pomot«, vendar mu ni mogel odreči nacionalne zavednosti, zaradi katere »radi odpustimo Koseskemu njegove pomote« (Dr. A. J. 1880b: 2). Zapis je sklenil z besedami: »Lahko sedaj vsakdo razvidi, koliko krivičnih pritožeb je g. dr. Tavčar nakopičil v svojem govoru. Zraven je gospod še tako prevzetno in oblastno govoril, da bi bil moral vsacega žaliti, ko bi bil tudi pravo zadel.« (Dr. A. J. 1880b: 2)

Za avtorja *Slovenčevega* prispevka je *Slovenski narod* prepoznal duhovnika in šolskega nadzornika dr. Antona Jarca, ki ga je kmalu zatem napadel v posebnem članku (Nepodpisano 1880f: 3), vendar se je pravi avtor, semeniški podvodja in bodoči ljubljanski škof dr. Anton Jeglič, iz občutka krivde sam oglasil v *Slovenecu* in terjal popravek (Jeglič 1880: 4). *Slovenski narod* je res preklical navedbe o Jarčevem avtorstvu, a tudi dodal, da o njem niso povedali nič neresničnega (Nepodpisano 1880g: 3). Kmalu zatem se je oglasil še Tavčar, ki je na Jegličeve komentarje o svoji poštenosti odvrnil, »da me njegovo šopirjenje čisto nič ne plaši in da na tak način ne dopuščam sé sabo govoriti!« (Tavčar 1880: 3) Ker je bil Jeglič prisoten na seji Matice, je Tavčar vprašal: »In čemu nij spregovoril tedaj, ko smo v občnem zboru sedeli? [...] Čemu je tiščal tedaj sveta svoja usta?« (Tavčar 1880: 3) Tavčar je ostal pri svojem stališču tudi glede Koseskega in opozoril na absurdnost zahteve, da Koseskega zaradi njegovih zaslug ni dovoljeno kritizirati. Komentar je sklenil z mnenjem: »Ta gospod bode brez dvombe še razsajal! A če se prihodnje sklicuje tudi na bulo: [...] on mene do odgovora pritiral ne bode.« (Tavčar 1880: 3–4)

Polemika se je s tem končala, vendar je Tavčar objavil še podlistek, v katerem se je ponovno posvetil Koseskemu in njegovi nekvalitetni poeziji, ki jo je primerjal s Prešernom. »Ta ubogi Preširen!« se je ironično spraševal. »Kaj je ta mož storil za nas Slovence? Ničesa! Pač, popil je nekoliko slovenskega vina!« (Emil Leon 1880: 1) Da bi Tavčar »dokazal«, da je Koseski kvalitetnejši pesnik, je paralelno objavil Prešernovo *Neiztrohnjeno srce* in priredbo iste pesmi v parodiranem jeziku Koseskega z naslovom *Pevca ostank*. Prepesnitev je napisal neimenovani »[d]ober prijatelj« (Emil Leon 1880: 1); ko je bila pesem čez 32 let ponatisnjena, je bilo razkrito, da je šlo za Janeza Mencingerja (Nepodpisano 1912c: 279).

6 Literarno ustvarjanje

V obdobju delovanja v Kranju je Tavčar objavil najmanj 23 del (Boršnik 1973: 544–45), ki se danes omenjajo le redko, saj gre po mnenju večine poznavalcev za »nezrele upodobitve ubogih ljubezenskih žrtev« (Bohanec 1985: 53) ali »mnoštvo temačnih, patetičnih megalomanijskih zgodb« (Kmecl 2005: 182) – posebnost je povest *Prijatelj Radivoj*, v kateri se Tavčar posmehuje podobi zaljubljenega pesnika –, ki se niso uvrstile v slovenski literarni kanon. Podrobno literarnoteoretsko in vsebinsko analizo

teh del je opravila Marja Boršnik, zato bodo v pričujoči razpravi orisani predvsem dogodki in osebe iz Tavčarjevega življenja, na podlagi katerih je po mnenju literarnih zgodovinarjev zasnoval svoja leposlovna dela med letoma 1877 in 1880.

V noveleti² *Valovi življenja* iz 1877 je Tavčar skozi ljubezensko zgodbo o opernem pevcu in skrivnostni prestolonaslednici v fevdalni Angliji v prikriti obliki tematiziral svoje razmerje z Emilijo Garz (Boršnik 1973: 250). Tudi najpogostejši Tavčarjev psevdonim iz tega obdobja, Emil Leon, povezuje izvoljenkino ime in njegov »ponos leva« (Boršnik 1973: 138). V noveleti v pismih *In vendar – !* je v redkem trenutku optimizma izrazil vero v možnost ljubezni med človekoma iz različnih družbenih slojev (Grdina 2015: 24), obenem pa je v zgodbi upodobil svojo gospodinjbo Gabrijelo Scaria (Žagar 1951: 13). Podoba iz življenja *Tat*, objavljena v zbirki novel *Zimski večeri* leta 1880, že po Tavčarjevem odhodu iz Kranja, je domnevno nastala na podlagi vpoklica leta 1878 (Grdina 2015: 25). Dogajanja nekaterih del je postavil v domačo Poljansko dolino. V povestih *Kobiljekar* in *Kalan* je dogajanje postavil v domače Loško pogorje, noveleta *V Karlovcu*, v kateri je tematizirana ljubezen v času marčne revolucije med (še eno) skrivnostno plemkinjo in sinovi mlinarja, ki tekmujejo za njeno naklonjenost, pa se dogaja pod Malenskim vrhom, prav tako blizu Poljan. Marija Žagar je menila, da je bil Tavčar v času bivanja v Kranju sicer nostalgično navezan na rojstne Poljane, vendar tega čustva ne gre precenjevati, saj jih je verjetno imel zlasti za »idiličen kotiček na vztrajnem popotovanju k cilju.« (Žagar 1951: 2) Domnevno zadnja novela, ki jo je Tavčar napisal v Kranju, je *Čez osem let*, ki naj bi odražala drugo plat Tavčarjevega razmerja s Hermino Pfäffinger, saj v noveli »radoživost in lahkoživost junakinje usodno grozi razkrojiti junaka.« (Boršnik 1973: 291)

Najtesnejšo povezavo s Kranjem poznavalci prepoznavajo zlasti v dveh Tavčarjevih delih. V povesti *Mrtva srca*, objavljeni tri leta po Tavčarjevem odhodu iz Kranja, pomembno vlogo igra priimek Sodar, domače ime za kranjsko družino Florian. Junaka naj bi Tavčar oblikoval po Karlu Florianu, ki je bil po mnenju Žagarjeve fizično podoben liku v noveli, četudi je umrl leta 1877 in ga Tavčar verjetno ni dobro poznal. Florianov istoimenski sin s Tavčarjem ni bil v dobrih odnosih, saj je Florianova hči pričala, »da je oče nekoč pred Staro pošto dal Tavčarju klofuto. Vzroka za to ne ve.« (Žagar 1951: 12) Druga je noveleta *Soror Pia* iz 1879, ki v dnevniški obliki povzema ljubezen med vojakom (meksikajnarjem) in dekletom, ki jo pošljejo v samostan, čemur sledi vojakova nepričakovana vrnitev in tragični razplet. Pisatelju so »kranjska dekleta res pripovedovala zgodbo o nesrečni redovnici«, ki jo je doletela enaka usoda (Žagar 1951: 12). Šlo je za Ano Dietlein (1854–1878), o usodi te »lepe, premožne in glasbeno nadarjene nune iz Loke pri Zidanem Mostu« pa naj bi Tavčarju poročala že omenjena Mary Notte (Grdina 2015: 24).

Poleg tega, da je Tavčar v času bivanja v Kranju za otroški list *Vrtec* napisal poučni zgodbi *Prava ubožnost* in *Slaba trgovina*, za *Slovenski narod* pa obraz *Birokrat*, se je v manjši meri ukvarjal tudi s pesništvo in dramatiko. Objavil je štiri pesmi: v *Zori* ljubezenski pesmi *Sanjarije* in *Kaj moreš ti zato*, v *Besedniku* pa narodnozavedno

² Ta in vse nadaljnje vrstno-žanrske oznake so Tavčarjeve.

Pervi prizor Rožne doline ter ljubezensko *Gazelo* (Boršnik 1973: 544–45). Na podlagi neugotovljenega nemškega zgleda je priredil tudi čitalniško veseloigro *Dva zeta*, ki je izšla v posebni publikaciji. To je bilo njegovo zadnje dramsko delo (Grdina 2015: 25).

7 Zasebna korespondenca

Tavčarjeva zasebna korespondenca je, kot je zapisala Marja Boršnik (1959: 479), »izredno revna.« Zaradi aktivnega javnega udejstvovanja je imel le malo časa za vzdrževanje stikov s sodobniki in že v mladih letih je napisal malo pisem. Iz časa bivanja v Kranju so poznana zgolj tri pisma, vsa iz leta 1879. Najstarejše od njih je Tavčar 5. maja poslal časnikarju Josipu Marnu, ki je takrat pregledoval rokopise, poslane *Letopisu Slovenske matice*. Zanimalo ga je, ali bi objavili »novelo iz kmečkega življenja, katero imam spisano« (*V Karlovcu*), ki »bi se tiskala pod šifro: Emil Leon«, seveda pod pogojem, »če bi delo sploh tisku primerno bilo!« (Tavčar 1959: 175)

Naslednje pismo, napisano 24. oktobra, je bilo namenjeno pisatelju Antonu Kodru, ki je takrat živel v Innsbrucku. Tavčar je omenil nekaj tekočih zadev in Kodra vprašal: »Kedaj zopet pogledaš kaj v domovino?« V tem pismu je napisal nekaj skromnih podatkov o življenju v Kranju: »Živim enakomerno svoje življenje, dan za dnevom enako. Privadil sem se tega že tako, da sedaj dolzega časa ne poznam več. Človek se pač vsega privadi in prav je tako.« (Ms 1401)

Zadnje pismo z dne 11. novembra je Tavčar poslal literarnemu zgodovinarju Franu Levcu, ki je Tavčarju predhodno poslal prošnjo za podatke o pesniku Simonu Jenku, umrlem v Kranju, saj je Levec tedaj za *Ljubljanski zvon* pisal Jenkovo biografijo. Tavčar je Levcu posredoval datum Jenkove smrti ter naslov, domače ime ter ime lastnice hiše, v kateri je umrl, vzrok smrti (»Umerl je za jetiko ali kaj tacega in je močno kri pluval.«) in podatke o postavitvi njegovega nagrobnika (Ms 1693). Tavčarjeve podatke je Levec vključil v drugi del tridelnega življenjepisa.

8 Odhod in *post festum*

Dne 30. septembra 1880 je Tavčar zapustil Kranj in se preselil nazaj v Ljubljano, kjer je začel delati pri dr. Alfonzu Moschetu (Boršnik 1960: 273). S Kranjem se je srečal še večkrat. Leta 1893 se je udeležil proslave ob 30. obletnici kranjske čitalnice (Pirnat 1913a: 19), na katerem je nastopil z govorom o pomenu čitalnic, »po katerem ploskanju ni bilo konca ni kraja« (–i. 1893: 4). Med nastopom je Kranj razglasil za »slovensko mesto«, ki je premagalo nemškutarstvo (Tavčar 1893: 1–2).

Tavčarju so Kranjčani izrekli več počastitev. Dne 14. septembra 1889 ga je za častnega člana izvolil odbor Slovenskega bralnega društva v Kranju (SI-ZAL-ŠKL/278, Ivan in Franja Tavčar, a. e. 11 (I-11-4)), 26. junija 1913 pa Narodna čitalnica v Kranju (SI-ZAL-ŠKL/278, Ivan in Franja Tavčar, a. e. 11 (I-11-13)); od obeh je prejel svečano diplomo. Na seji kranjskega občinskega odbora 26. avgusta 1921 je župan Ciril Pirc predlagal, da »ženijalnega« Tavčarja ob njegovem 70. rojstnem dnevu razglasijo za

častnega občana. V utemeljitvi je opisal njegovo literarno delo ter politično delovanje, v katerem je resda »sem in tja malo robot«, toda »poštenjak od nog do glave«. Župan je poudaril Tavčarjevo bivanje v Kranju, zaradi katerega »ga vežejo simpatije na naše mesto, bil nam je vsikdar dober prijatelj in je zlasti poznejša leta kot deželni odbornik radevolje podpiral težnje kranjske občine.« Predlog je bil soglasno sprejet (z izjemo župnika Antona Koblarja, ki se je glasovanja vzdržal; SI-ZAL-KRA-2, Občina Kranj, šk. 154, a. e. 1577), o čemer je Pirc takoj obvestil Tavčarja.

Po smrti so se Tavčarja v Kranju spominjali le redko. Na odkritju Tavčarjevega doprsnega kipa pred njegovo rojstno hišo leta 1937 ni bilo predstavnikov Kranja: »Mučno se je opazilo, da občina v Kranju, v kateri je dr. Tavčar deloval v svojih mladih letih [...] in ki je dr. Tavčarju podelila častno članstvo, ni smatrala za vredno poslati k slavnosti niti odposlanca, niti cvetja, niti pozdrava.« (Nepodpisano 1937: 1) Po njem so sicer poimenovali mestno ulico (do leta 1941 je Tavčarjevo ime nosila današnja Cankarjeva ulica, od 1945 pa ta naziv nosi druga ulica v starem delu mesta; Benedik 1999: 181, 187), a to je bila tudi edina počastitev. Večina osebnosti, ki so živele in delovale v Kranju, ostaja v senci Franceta Prešerna; tudi v hiši, v kateri je stanoval Tavčar, zdaj deluje Galerija Prešernovih nagrajencev.

9 Zaključek

Pomen pričujočega prispevka je predvsem zaokrožitev vseh do sedaj znanih podatkov o Tavčarjevem bivanju v Kranju v celoto. Na novo odkrite podrobnosti (kolikor vem), denimo točna opredelitev današnjega naslova hiše Gabrijele Scaria ter skoraj popolno neomenjanje Tavčarjevega imena v zapisnikih sej kranjske občine, kažejo, da kljub večkratnemu prečesavanju gradiva, ki so ga opravili raziskovalci Tavčarjevega življenja, še vedno najdemo nove detajle, s katerimi lahko izpopolnimo biografije tudi tako znanega Slovence, kot je bil Tavčar. Hkrati naj bi prispevek izzvenel tudi kot pobuda k podrobnejšemu raziskovanju in ozaveščanju javnosti o manj znanih delih lokalne preteklosti. V konkretnem primeru naj bi Kranj, kjer je danes zavest o Tavčarjevem bivanju v mestu šibka, opomnil na to poglavje iz mestne zgodovine. Razmisliti bi veljalo o taki ali drugačni obliki komemorativne obeležitve nekdanjega someščana, bodisi s simpozijem bodisi s spominsko ploščo Tavčarjevemu (in Mencingerjevemu) bivanju v mestu in sooblikovanju njegove kulturne in politične podobe.

VIRI IN LITERATURA

- France BENEDIK, 1999: Seznam ulic, cest in trgov v mestu Kranj – nastanek, poimenovanja in njih spremembe. *Kronika* 47/1–2. 179–90.
- Franček BOHANEČ, 1985: *Ivan Tavčar*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- Marja BORŠNIK, 1959: Opombe. *Ivan Tavčar: Zbrano delo: 8. knjiga*. Ljubljana: DZS. 365–569.
- , 1960: Tavčar in Mencinger v Kranju. *900 let Kranja: Spominski zbornik*. Ur. J. Žontar. Kranj: Občinski ljudski odbor Kranj. 270–93.

- , 1973: *Ivan Tavčar: Lepslovní ustvarjalec: I: 1863-1893*. Maribor: Obzorja.
- Marjan DOLGAN, Jerneja FRIDL, Manca VOLK, 2014: *Literarni atlas Ljubljane: Zgode in nezgode 94 slovenskih književnikov v Ljubljani*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Dr. A. J. (psevd.), 1880a: V Ljubljani, 22. apr. *Slovenec* 8/45. 3.
- , 1880b: V Ljubljani, 22. apr. *Slovenec* 8/46. 2.
- Ivan FUGINA, 1933: *Narodna čitalnica v Kranju: 1863-1933*. Kranj: Narodna čitalnica.
- Igor GRDINA, 2015: Biografski portret Ivana Tavčarja. *Tavčarjev zbornik*. Ur. I. Grdina. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 7-82.
- i. (psevd.), 1893: Tridesetletnica narodne čitalnice v Kranji dné 13. avgusta t. l. *Slovenski narod* 26/185. 4.
- Anton JEGLIČ, 1880: Pojasnilo in prošnja Slov. Narodu!. *Slovenec* 8/48. 4.
- Klubov avgur (psevd.), 1882: Desetorica literarnega in zabavnega kluba v Kranji. *Ljubljanski zvon* 2/7. 447.
- Matjaž KMECL, 2005: Ivan Tavčar med literaturo in povzpetništvom. *Kranjski zbornik 2005*. Ur. D. Štefe. Kranj: Mestna občina Kranj. 181-88.
- Gregor KOCIJAN, 1985: Pripovednik Janez Mencinger. *Jezik in slovstvo* 30/4. 105-13.
- Kruljevi hudič (psevd.), 1877: Iz Kranja 26. febr. *Slovenski narod* 10/48. 2.
- Ivan LAPAJNE, 1922: Dr. Janez Mencinger. *Slovenski narod* 55/156. 1.
- Emil Leon (psevd.), 1880: Literarno pismo. *Slovenski narod* 13/101. 1.
- Nepodpisano, 1871: Novo odvetništvo. *Slovenski narod* 4/146. 3.
- , 1875: G. Ivan Tavčar. *Slovenski narod* 10/281. 3.
- , 1877a: Zopet en slovenski profesor ex-offo na Nemško prestavljen! *Slovenski narod* 10/40. 1.
- , 1877b: Krainburg, 20. Februar. *Laibacher Tagblatt* 10/42. 3.
- , 1877c: Krainburg, 16. März. *Laibacher Tagblatt* 10/63. 4.
- , 1877d: Iz Kranja 20. marca. *Slovenski narod* 10/67. 3.
- , 1877e: Krainburg, 27. März. *Laibacher Tagblatt* 10/73. 2-3.
- , 1877f: Krainburg, 12. April. *Laibacher Tagblatt* 10/85. 3.
- , 1877g: Krainburg, 17. April. *Laibacher Tagblatt* 10/90. 3.
- , 1880a: Slovenska Matica. *Slovenski narod* 13/86. 3.
- , 1880b: Občni zbor „Matice slovenske“. *Slovenec* 8/42. 4.
- , 1880c: Občni zbor „Slovenske Matice“. *Slovenski narod* 13/88. 1.
- , 1880d: Z Dunaja. *Slovenski narod* 13/105. 3.
- , 1880e: Matica slovenska. *Novice gospodarske, obrtniške in narodne* 38/16. 130.
- , 1880f: G. dr. Anton Jarc. *Slovenski narod* 13/98. 3.
- , 1880g: G. semeniški podvodja dr. Ant. Jeglič. *Slovenski narod* 13/100. 3.
- , 1884: *Special Orts-Repertorium von Krain/Obširen imenik krajev na Krajnskem*. Dunaj: Alfred Hölder.
- , 1912a: Znamenja na naprednem nebu. *Gorenjec* 13/4. 1.
- , 1912b: † Dr. Janez Mencinger. *Slovenski pravnik* 28/4-5. 158-159.
- , 1912c: Prešernovo Neiztrohnjeno srce – v koseščini. *LZ* 32/5. 279.
- , 1921: 70letnica dr. Ivana Tavčarja. *Domovina* 4/35. 1.
- , 1922: Spomin dr. Janezu Mencingerju. *Slovenski narod* 55/154. 1.
- , 1937: Odkritje spomenika dr. Ivanu Tavčarju. *Sobota* 1/8. 1.

- NUK: Ms 1401: Anton Koder: Zapuščina.
NUK: Ms 1693: Fran Levec: Ostalina.
Urška PERENIČ (ur.), 2010: *Sončna ura: Pisemska korespondenca Borisa Pahorja in Marije Žagar: 1961–1996*. Ljubljana: SM.
Makso PIRNAT, 1913a: *Narodna čitalnica v Kranju: 1863–1913: Spominska knjižica, posvečena ob petdesetletnici vsem dosedanjim članom in sodelavcem, dobrotnikom in prijateljem*. Kranj: Narodna čitalnica.
--, 1913b: Dr. Janez Mencinger v Kranju. 11/8. 246.
Ivan PRIJATELJ, 1932: Urednikove opombe. *Tavčarjevih zbranih spisov I. zvezek*. Ljubljana: Tiskovna zadruga. 449–506.
–r. (psevd.), 1880: Božja pota in Slovenci. *Slovenski narod* 13/157. 1–2.
SI-ZAL-KRA-2, Občina Kranj, šk. 58, a. e. 930, Vabilo na sejo kranjskega občinskega odbora 19. februarja 1880.
SI-ZAL-KRA-2, Občina Kranj, šk. 154, a. e. 1577, Zapisnik seje občinskega odbora mesta Kranja 26. avgusta 1921.
SI-ZAL-ŠKL/278, Ivan in Franja Tavčar, a. e. 11 (I-11-4), Diploma ob izvolitvi Ivana Tavčarja za častnega člana odbora Slovenskega bralnega društva v Kranju.
SI-ZAL-ŠKL/278, Ivan in Franja Tavčar, a. e. 11 (I-11-13), Diploma ob izvolitvi Ivana Tavčarja za častnega člana Narodne čitalnice v Kranju.
Tone SMOLEJ, 2015: »Kaj večega poskusiti in postati«: *Slovenski pisatelji dunajski študentje (1850–1926)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, ZIFF.
Ivan TAVČAR, 1877a: Zadnji Tagblatt ... *Slovenski narod* 10/86. 4.
--, 1877b: Na Tagblattovo zadnje psovanje ... *Slovenski narod* 10/94. 4.
--, 1880: Odgovor otrobam, katere veže gosp. dr. Anton Jeglič v *Slovenski narod* št. 45 in 46. *Slovenski narod* 13/101. 3–4.
--, 1893: O pomenu čitalnic. *Slovenski narod* 26/193. 1–2.
x. –. (psevd.), 1877a: Iz Kranja 24. jun. *Slovenski narod* 10/143. 3.
--, 1877b: Iz Kranja 5. julija. *Slovenski narod* 10/153. 3.
--, 1877c: Iz Kranja 14. julija. *Slovenski narod* 10/160. 2.
Marija ŽAGAR, 1951: *Dr. Ivan Tavčar v Kranju: Fragment: Seminarska naloga*. Ljubljana: Knjižnica Oddelka za slovenistiko in Oddelka za slavistiko. Sign. S-L 8.
Josip ŽONTAR, 1939: *Zgodovina mesta Kranja*. Ljubljana: Muzejsko društvo za Slovenijo.

SUMMARY

Ivan Tavčar, a prominent Slovenian writer and politician of the second half of 19th and first quarter of 20th century, lived in town of Kranj from 1877 to 1880. This period in Tavčar's life has already been analysed by several researchers; however, their studies tend to be partial and they do not try to present all known aspects, which is what the author of this article strives to do. When Tavčar moved to Kranj in January 1877, the small town had 260 houses and 2,313 residents. The main problems Kranj faced were poor economic growth and nationalistic quarrels between Slovenians and Germans. Tavčar lived in house that belonged to housewife Gabijela Scaria (present-day Pavšlar house), who was related to Tavčar's first love, Emilija Garz. He worked in a law firm of fellow writer Janez Mencinger. The two men quickly developed a friendship that lasted to Mencinger's death in 1912. Shortly after his arrival,

Tavčar became part of Kranj's public life. Due to his liveliness, humour, and cleverness he became a popular guest of the town families and social events. He was involved with the work of National Reading Society in Kranj and also formed his own club, dedicated to literature and entertainment. There is an abundance of evidence about Tavčar's romantic relationships with young and usually wealthy women. Among them, there were Hermina Pfäffinger from Podbrezje, Marija Prevc and Marija Gogala from wealthy families, and Mary Notte. Tavčar also started getting involved in politics while he was living in Kranj. Even though he did not have an important role in the municipality of Kranj, he avidly followed municipal elections and celebrated Slovenian candidates' victories and Germans' defeats. He was involved in aggressive debates in newspapers, especially in 1877, when he reacted to the transfer of a grammar school teacher to Silesia for political reasons. A heated debate also developed in 1880, when Tavčar criticised the poor publishing practices of the Slovene Society (Slovenska matica) and poet Jovan Vesel Koseski. This caused a backlash among conservative Slovenes. Tavčar published at least 23 works during his stay in Kranj; today, however, they are not considered to be his most important works and did not become a part of the Slovenian literary canon. There are many real-life individuals, places, and situations woven into Tavčar's literary works of this period. Tavčar's correspondence is generally scarce, and there are only three letters preserved from the Kranj period. On September 30, 1880, Tavčar moved back to Ljubljana, but continued to visit Kranj on many occasions. In 1921, he was elected an honorary citizen of Kranj. After Tavčar's death in 1923, there were no efforts made to commemorate his stay in Kranj. Today, this episode of Tavčar's life is virtually unknown among Kranj residents.